

بسم الله الرحمن الرحيم

نقش حضرت زهرا(س) در دفاع از ولایت علی (ع)

«به علم، تحقیق و کاوش در این اقیانوس عظیم که خداوند متعال آن را در برابر انسان قرار داده است، هر چه می توانید به پیش بروید.»

مقام معظم رهبری و فرماندهی کل قوا (مدظله العالی)

چکیده:

امامت و ولایت در اسلام از پایه های اصلی اعتقاد و زیر بنای زندگی سیاسی، اجتماعی و فرهنگی به شمار می آید. اما ولایت در باور شیعه از جایگاهی خاص و رفیع برخوردار است تا جایی که از نماز، روزه، حج و جهاد نیز برتر و بالاتر است. رویکرد حضرت زهرا علیه السلام به عنوان اولین حامی و مدافع ولایت بر حق الهی و آغاز گر دفاع از حریم ولایت و تعیین کننده محور ارزش های اجتماعی و سیاسی در حرکت تاریخی اسلام است. رویکرد ایشان در دفاع از حریم ولایت پس از رحلت پیامبر اکرم (ص) تا زمان شهادتشان از فرازهای مهم تاریخ اسلام به شمار می رود. در این زمان است که فاطمه علیها السلام همچون سیاستمداری بزرگ در دفاع از ولایت «دانشگاه سیاسی» خود را می گشاید و در مکتبی که عمرش کمتر از صد روز بود، ضمن نشر «فرهنگ سیاسی» خود، مشعل هدایت را فراروی حقیقت مداران قرار می دهد. از این رو پژوهش حاضر می کوشد ضمن تبیین آن موقعیت حساسی با اسناد به شواهد و قوانین تاریخی و نگاه توصیفی - تحلیلی چگونگی دفاع از حریم ولایت را به تصویر کشانده و در کشمکش سیاسی، که هدفش قرار دادن حاکمیت بر مصور حق و عدل بود، روشن نماید. کلید واژه های مقاله حضرت زهرا(س)، حضرت علی(ع)، ولایت، دفاع، خطبه نقش حضرت زهرا(س) در دفاع از حریم ولایت

مقدمه

اسلام دینی است که ما را به موضع گیری مثبت در رابطه با جهان و واقعیت های آن دعوت می کند و از ما می خواهد در رابطه با حوادث و جریانات بی تفاوت نباشیم. وقایع و اتفاقاتی که در حیات بشر پدید می آیند هر کدام به نحوی در سرنوشت ما و شریعت موثرند و طبعاً طرز برخورد با آن وقایع باید مسئولانه باشد. بر اساس این معیار میتوان فاطمه (ع) را از پیشروان حرکت اسلامی دانست که همچون سیاستمداری قهرمان در صفت زندهش ظاهر می شود. بعد از رحلت پیامبر (ص) سیاست بازان در سقیفه بنی ساعده دست به کار شدند و حوادثی را برای دنیای اسلام پدید آوردند که آثار آن به مرور برای عالم اسلام تلخ و ناگوار بود. با حذف امیر المؤمنین علی (ع) یک شخص از صحنه سیاست خارج نشد، بلکه خطری بزرگ پیش آمد که عملاً دیگر قرآن آن تأثیر حقیقی را در بین جامعه مسلمانان نمی توانست داشته باشد و این مسئله ای بود که حضرت فاطمه زهرا (س) متوجه آن بود و جبهه ای را در صدر اسلام گشود که تا قیامت می تواند انصراف از اسلام را بشناساند و نقشه های مسلمان نماهایی را که جهت اصلی شانه اسلام نیست بر ملا کند چون حضرت زهرا علیها السلام در دوران غربت اسلام به دنیا آمد و هیچ کس مانند او شاهد طاقت و صبر شبانه روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله و تلاش های بی وقفه علی (ع) نبود بعد از ارتحال پیامبر اکرم (ص) ونمی توانست شاهد پژمرده شدن نحال نارس اسلام باشد که باز جهاد طاقت فرسای رسول خدا (ص) از زمین سر برآورده و با خون های زیادی سیراب شده بود. آری، به جرات می توان گفت: یکی از بالاترین ظلم ها در طول تاریخ غضب و صایت رسول خدا (ص) و خلافت امیر المؤمنین (ع) است و مهمترین اقدام، احقاق این حق است، حضرت زهرا علیها السلام به عنوان اولین حامی ولایت به دنبال احقاق این حق بود و در این راه مظلومانه به شهادت رسید.

سوال اصلی که این پژوهش در صدد پاسخ گویی به آن است ، این است حضرت زهرا علیها السلام چه نقشی در دفاع از حریم ولایت به عهده داشتند؟

۱- بیان واقعیت در وصیت نامه سیاسی تاریخی

حضرت زهرا علیها السلام آن قدر در هدف خویش پایدار بود که نه تنها تا آخرین ساعت زندگی مبارزه را تعقیب کرد و امر مبارزه را تا قیامت توسعه داد و مبارزاتش را با وصیتش حتی بعد از مرگ نیز ادامه داد حضرت زهرا علیهما السلام با ارائه تدبیری خردمندانه عرضه ستم سیزی و میدان مبارزه با دشمن و را فراتر از زمان و مکان گسترش داده بود تا تمامی افراد از ارزش دوستی های الهی و زشتی دشمنی های شیطانی تا روز رستاخیز آگاهی یابند. از این رو در بخشی از وصیت نامه آن حضرت آمده است که فرموده امتی که عهد و پیمان ها خدا و پدرم رسول خدا (ص) را درباره (ولایت) امیر المومنین علی (ع) شکستند و نسبت به حق من ظلم کردند ، تا بر پیکر من نماز نگزارند و به آنهایی که نسبت به خدا و رسول اش تذکر و هشدار می دادم که در مورد ما (اهل بیت) ظلم روا مدارید و حق مسلمی را که خدا برای ما قرار داده است غضب نکنید، در تاریکی شب جواب مساعد می دادند (که شما را یاری می کنیم) و در روز روشن دست از یاری ما بر می داشتند، حق ندارند به من نماز گزارند.

(دشتی، ۱۳۷۷، ص ۳۰۰)

و در ادامه می فرماید: مرا شب دفن کن، آن هنگام که چشم ها آرام گرفته و دیده ها به خواب رفته باشند (همان ، ص ۳۳۰) این وصیت سیاسی و تاریخی، ضربه سنگینی بر پیکر دشمنان ولایت وارد ساخت، ضربه ای که تا قیامت قیامت استمرار خواهد داشت و سندی زنده و ماندگار بر محکومیت حکومت خلفا و هیچ کس مانند فاطمه زهرا (س) عمق و ژرفای امامت را شناخت و هیچ فردی چون او در راه تبیین امامت و شناسایی آن و دفاع از امام خویش تلاش نکرد. او از طریق مختلف برای دفاع از امامت امامان بر حق، سعی و کوشش کرد. گاه با بیان خطبهای غدّا و روشنگرانه عظمت و فضیلت مقام امامت و شخص امام علی (ع) را آشکار ساخت گاه با منطق و استدلال امامت دوازده امام را به اثبات رساند و فواید و مزایای بشمار آن را بر شمرد و گاه برای اثبات امامت امام علی (ع) به مصاحبه و دفاع پرداخت و آنجا که لازم دیده برای دفاع از امام خویش، جان خود را به خطر انداخت تا

آنجا که اولین شهید راه امامت و دفاع از آن لقب گرفت. آنچه پیش رو دارید، نگاهی است به انواع دفاع های فاطمه (س) از اصل امامت و امامت امامان دوازدهگانه و دفاع از شخص علی (ع) تا پای جان تبیین جایگاه و رفیع امامت از بهترین شیوه های دفاع این است که مردم را نسبت به جایگاه و عظمت یک امر مهم آشنا سازیم فاطمه زهرا(س) از این شیوه بهترین بهره ها را برد و در قالبهای مختلف عظمت و جایگاه رفیع و بلند امامت را بیان کرد.

احادیث حضرت فاطمه (سلام الله علیها) : دفاع از امام علی (علیه السلام) ما الذی تقموا من ابن الحُسنِ؟ نَعْمُوا اللَّهُ مِنْهُ نَكِيرٌ سَيِّفُهُ وَقَلْعٌ مَبَالَتِهِ لَخَلْفِهِ وَشِدَّةٌ وَطَائِبٌ وَنِكَالٌ وَقَعْتَهُ وَتَمَرُّهُ فِي ذَاتِ اللَّهِ؟ چه چیز را از ابا حسن علی بن ابن طالب خرده گرفتند و به انتقام گیری پرداختند؟ تنها عیب علی (که آنان را به انتقام گیری از او کشاند) شمشیر بران او، بی اعتنایی به مرگ، استواری او در راه دین، ضربه های بی امان او بر دشمن و سر سختی و قاطعیت او در راه خدا بود. (بلاغات النساء، ص ۱۳۲)

۱-۱ شرح حدیث

در این سخن حضرت زهرا(ع) از برخورد نامناسب مردم با امیر مومنان و کنار گذاشتن او از صفحه ی سیاسی جامعه و پایمال کردن حق او که حق امت نیز بود. سخن می گوید و شکوه می کند. راستی چرا با علی (ع) آن گونه رفتار کردند؟ از او چه بدی دیده بودند؟ چه عیب و نقصی داشت که به آن موضع گیری نا مناسب و جاهلانه پرداختند؟

پوست از دامان پاک خود

بی گناهی کم گناهی

به زندان رفته است.

نیست در دیوان عشق

غیر عادلانه بودن آن از منظر زهرا مرضیه علیهما السلام به شمار می آید. آری این صدای فاطمه (ع) است که تا تاریخ باقی است با سخنانش و دفاعش و با اشک و سکوتش و با قهر روشنگرش و عاقبت با وصیت و قبر بی نشان از ولی اش دفاع نمود و مظلومیتش را بر جهان و جهانیان ثابت کرد.

۲- تبیین حقیقت ولایت

۲-۱- دفاع در مسجد

آن گاه که علی (ع) را مظلومانه به مسجد بردند تا به اجبار از او بیعت بگیرند فریاد زهرا (س) با تن مجروح بلند شد. خَلُّوا عَنْ ابْنِ عَمِّی فَوَالَّذِی بَعَثَ مُحَمَّدًا بِالْحَقِّ لَئِنْ لَمْ تَخْلَوْا عَنْهُ الْاَنْشَرْنَ شَعْرَی وَلَا ضَعْنَ قَمِیصَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) علی رأس ولا مرفن الی الله تبارک و تعالی ؛ رها کنید پسر عموم را! قسم به آن خدایی که محمد (ص) را به حق بر انگیخت ! اگر از علی (ع) دست برندارید گیسوان خود را پریشان کرده و پیراهن رسول خدا (ص) را بر سر افکند. به ترد خدای تبارک و تعالی فریاد بر می آورم. سپس اضافه فرمود: یقین بدانید که ناقه صالح در ترد خدا از من گرامی تر و بچه آن ناقه نیز از فرزندان من قدر و قیمتش زیاد تر نبود. آن گاه حضرت فاطمه (س) همراه حسین (ع) برای نفرین به سوی قبر رسول خدا (ص) حرکت کرد. علی (ع) به سلمان فرمود سلمان! فاطمه را دریاب! گویی دو طرف مدینه را می نگرم که به لرزه افتاده، سوگند به خدا ! اگر فاطمه (س) نفرین و ناله سر دهد، دیگر مهلتی برای مردم مدینه باقی نمی ماند و زمین همه آنها را در کام مرگبار خود فرو می برد. « سلمان خود را رساند و از فاطمه (س) خواست که نفرین نکند. حضرت فرمود: یا سلمان یزیدون قتل علیّ ما علیّ صبر؛ ای سلمان ! آنها قصد جان علی (ع) را دارند و من (در قتل علی (ع)) نمی توانم صبر کنم . سلمان عرض کرد! امام علی (ع) مرا فرستاده که به شما بگویم به خانه برگردید و تقریر نکنید. وقت حضرت متوجه پیام امام خویش شد. فرمود: اذا ارجع و اصبر و اسمع له املیح (۳۲) حال (که امام دستور داده) بر می گردم و صبر می کنم و سخن او را می پذیرم. و از او اطاعت می کنم.»

را در شعله های سوزان خود فرو برده است، به همین دلیل کلامش در این خطبه زنگ آتش به خود گرفته چرا که از قلب آتشین برخاسته و خون رنگ شده چرا که از لیل او سر چشمه گرفته از عجایب و شگفتی های این خطبه آن است که بانوی اسلام (علیها السلام) بعد از پیامبر (ص) و قبل از شهادت مورد ستم های زیادی واقع شد. ستم هایی که بیماری جانکاه او از آن ریشه می گرفت و با این که سوال زنان به هنگام عیادت آن بانو مخصوصاً از وضع حال و بیماری او بوده و قاعدتاً باید چیزی از درد های خود بگوید، بلکه هر چه می گوید از آن بگوید، با این حال حتی یک کلمه از حال خودش سخن نگفت و محور تمام سخنان او مسأله غصب خلافت و مظلومیت علی (ع) و خطرات آینده این انحراف بزرگ برای امت اسلامی بود.

۹- دفاع از حریم رسالت

در اوایل بعثت حفظ جان پیامبر (ص) و دفاع و حمایت از آن حضرت از مهم ترین وظایف کسانی بود که علی رغم مشکلات و تنگناهای موجود در جامعه نوپای اسلام، به حقانیت پیامبر (ص) و آیین او ایمان آورده بودند. تعداد انگشت شماری نیز با استفاده از موقعیت اجتماعی سیاسی و دیگر توانایی های خود، پیش تر به این امر می پرداختند که از جمله آنها حضرت زهرا (س) بود. رسول خدا (ص) از هنگامی که به رسالت مبعوث شدند تا زمانی که به مدینه هجرت کردند در مکه مورد آزار و اذیت فراوان قرار گرفتند.

بزرگان قریش و حتی عمو های پیامبر اکرم (ص) علاوه بر تشویق و تحریک مردم و کودکان صحبت آزار و اذیت به پیامبر (ص) خود نیز به طور مستقیم از هیچ تلاش در این زمینه دریغ نداشتند گاهی بر سر آن حضرت خاک می ریختند و زمانی سنگ بارانش می کردند در این دوران مردانی مانند حمزه سید الشهداء به دفاع از پیامبر (ص) همه بر می خاستند، اما تاریخ اسلام نام بانویی بزرگوار را که در آن وقت ۵ تا ۸ سال بیشتر نداشت. در کنار مدافعان پیامبران (ص) ثبت و ضبط کرده است. او علاوه بر این که بعد از رحلت مادر بزرگوارش حضرت خدیجه (ع) پرستاری پدر را بر عهده داشت، بیرون از منزل نیز همیشه مراقب پدر بود. نقل می شود که مشرکان قریش در

حجر اسماعیل گرد آمده بودند و می گفتند: چون محمد (ص) عبور کند. هر یک از ما به او ضربه ای خواهیم زد و چون فاطمه این را شنید پیش مادر رفت و سپس این مطلب را به اطلاع پیامبر (ص) رساند، آن بانوی بزرگوار در مواردی علاوه بر اطلاع و پیشگیری از اقدام آنان خود مستقیماً به صحنه می رفت و به حمایت و دفاع از پیامبر عزیز می پرداخت.

(عبدالله بن مسعود می گوید: با رسول خدا (ص) در کنار کعبه بودیم، حضرت در سایه خانه خدا مشغول نماز بود، گروهی از قریش از جمله ابو جهل در گوشه ای از مکه چند شتر نفر کرده بودند شکنجه آن را آوردند و بر پشت پیامبر گذاشتند، فاطمه (س) آمد و آن ها را از پشت پدرش برداشت).

۱۰- دفاع از حریم ولایت

زهرای مرضیه (س) در اثبات حق و مقابله با انحراف در رهبری امت اسلامی از هیچ کوششی فروگذار نکرد و این امر را تکلیف خود می دانست. گاهی شب ها همراه علی (ع) به در خانه مهاجرین و انصار می رفت و حمایت از ولایت و وصیت رسول خدا (ص) همه را در یادها زنده می کرد و آنان را به دفاع از حق همسرش در مسئله خلافت و حق خودش فرا می خواند؛ اگر چه چیزی جز کلام سرد و بی مهری نمی شنید.

فاطمه (س) عنایت ویژه ای به مساله دفاع از امامت و ولایت امام علی (ع) داشت و به عنوان یک وظیفه اجتماعی در قالب های مختلف روی آن اهتمام و جدیت می ورزید در قضیه (فدک) آن چیزی که جوهر اصلی کارها و پیگیری های دخت گرامی پیامبر بوده همان دفاع از حق ولایت حضرت امیر مؤمنان علی (ع) بود.

صدیقه طاهره (س) حرکت و هدایت انسان ها را بدون امام سکون و ساکت می دانست و زمامداری زیان آلود و باطل نا اهلان را باعث دور ماندن مردم از مسیر (صراط مستقیم) می دانست. بدین جهت دفاع از مقام امامت را سر لوحه مسئولیت های خویش قرار داده بود و با تمام توان به ارائه رهنمودهای شایسته و مبارزه بازرمداران و زور

محوران می پرداخت. آری! زهرای مرضیه (س) مقام و موقعیت امام علی (ع) را خوب شناخته بود و از توانایی های ذاتی و خدا دادی و شایستگی های ایشان نیز مطلع بود دیدگاه های پیامبر اکرم (ص) را نسبت به امام علی مرتب شنیده بود و بدان ایمان و اعتقادی راسخ داشت و سلاح و مصلحت جامعه نوپای اسلام را در و امامت حضرت علی (ع) می دانست و جایگزین دیگری را با وجود ایشان برای این مقام و منصب جایز نمی دید از این رو برای اثبات و تحقق آن از هیچ تلاشی دریغ نکرد و تا آخرین لحظه دست از حمایت و دفاع از امام (ع) و مقام امامت بر نداشت.

جناح پیروز سقیفه پس از بیعت گرفتن از برخی اصحاب به سرعت سراغ امام (ع) آمدند تا در اسرع وقت از آن بزرگوار بیعت بگیرند و سند مشروعیت حکومت خود را به امضا برسانند آن ها می دانستند که علی (ع) به خاطر حفظ اسلام و پیش گیری از تفرقه و اختلاف به جنگ متوسل نخواهد شد و بیعت او باب مخالفت سایر بنی هاشم و حامیان اهل بیت (ع) را مسدود خواهد کرد و در نتیجه پایه خلافتشان مستحکم خواهد شد از این رو آن بزرگوار را تحت فشار سختی قرار دادند و زشت ترین برخوردها را در نخستین روزهای رحلت پیامبر (ص) با آن حضرت (ع) کردند و تا سر حد کشتنش پیش رفتند آنان در صدد بودند به هر طریق ممکن ولو به قیمت کشتن، مولای متقیان را به پذیرش حاکمیت خود وادار کننده اما با مقاومت شدید حضرت زهرا (ع) مواجه شدند مبارزه حضرت فاطمه (س) کار خلفا را بسیار دشوار ساخت، زیرا آنان می دانستند اگر نسبت به دختر پیامبر (ص) جسارت کنند، پایه حکومتشان سست خواهد شد. طبق نقل مسعودی تا صدیقه طاهره (ع) در قید حیات بودند، آن ها نتوانستند از علی (ع) بیعت بگیرند، بنی هاشم نیز پس از شهادت زهرای اطهر بیعت کردند.

نتیجه گیری

حضرت زهرا علیها السلام در همان آغاز فتنه ای که بعد از جریان سقیفه، توسط سیاست بازان روی داده نقش خود را به خوبی ایفا کرده و به دفاع از ولایت بر حق و الهی علی علیه السلام پرداخت. در دفاع از حق کمترین تردیدی به خود راه نداد و تا پای جان از ولایت، در قالب های مختلف دفاع کرد. برای دفاع از ولایت، فدک بهانه ای می شود تا حضرت زهرا علیها السلام با بیان سخنرانی هایش به دفاع از ولایت و حق از دست رفته علی علیه السلام، بپردازد و با بیان شاخص های شایستگی خلافت که صلاح و مصلحت جامعه نو پای اسلام را در رهبری و امامت حضرت علی (ع) می دانست، به تبیین حقیقت ولایت پرداخت و تن ها او را شایسته این مقام و منصب دانست، در دفاع از ولایت فتنه های معاندان را افشا کرد و عواقب زیانبار آن را بیان نمود و اعتراض خود را نسبت به کسانی که سکوت کردند و با سکوت خود صحنه بر پای مظالم گذاردند و زمینه ساز بروز فتنه ها شدند اعلام کرد. حضرت زهرا علیها السلام بارها اعتراض خود را با گریه های هدفمند در جهت مبارزاتش علیه حاکم وقت و نارضایتی از دستگاه حاکم به گوش همگان می رساند و در نهایت با وصیت نامه سیاسی تاریخی خود تیر نهایی فدایی ولایت را زد و دامن مبارزه را تا قیام قیامت توسعه داد و با دفن شبانه و قبر بی نشان از ولی اش دفاع نمود و مظلومیتش را به جهان و جهانیان ثابت کرد. ایشان با انگیزه الهی و با حفظ بصیرت، به دفاع از حقیقت ولایت و احقاق این حق پرداخت و بذل حاکمیت بر محور حق و عدل بود نه سود و ظلم و به ما آموخت که دفاع از ولایت حقی نیست که تعطیل بردار باشد. باید در همه حال پشتیبان حریم ولایت بوده حتی در اوج غربت و تنهایی باید.

منابع

- امینی ابراهیم ۱۳۷۳، فاطمه زهرا(ع) بانوی نمونه اسلام، ج پنجم، قم شفق،
- بابایی علی اکبر، ۱۳۸۶، دانشنامه امام علی ج سوم، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- حسینی زنجانی، عزالدین ۱۳۸۰، شرح خطبه حضرت زهرا(ع)، خ سوم، قم، دفتر تبلیغات اسلامی مجلسی محمد
- باقر ۱۳۷۰، بحار الانوار ج سوم، تهران کتابفروشی اسلامیة
- کلینی محمد بن یعقوب، ۱۴۰۳ ق، روضه الکافی، بیروت
- صحیفه فاطمیه، حمید احمد جلفایی ۱۳۸۰/۸۱ - نویسنده حمید احمدی - انتشارات زائر آستانه مقدسه قم
- کلینی محمد بن یعقوب ۱۴۰۳ ق رومنه الکافی، سیرت
- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار ج ۳ ص ۱۶۰
- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار ج ۱۸ ص ۵۷
- دینوری بن قتیبه، الامامة والسياسة ج ۱، ص ۳۱
- مسعودی، علی بن حسین، مروج الذهب، ج ۲، ص ۳۰۸
- خطبه حضرت زهرا(ع) ترجمه و شرح، محمد تقی خلیجی - خطبه فدکیه
- صدرالله خشنود، فاطمه الگوی زیستن، شیراز، انتشارات شاهچراغ ۱۳۹۵
- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ج ۱، ص ۴۵۸
- بیهقی، ابوبکر احمد بن حسین، دلائل النبوة، ج ۲، ص ۴۳.